

Dmitrij Ivanovič Melnikov

ROMANOVCI

GVU v Náchodě – kabinet kresby, grafiky a fotografie,
středa 25. 1. 2017 v 17 hodin.
Výstavu uvede její kurátor Vlastislav Tokoš.
Výstava potrvá do 19. 3. 2017.
Otevřeno denně mimo pondělí 9–17 hodin.
www.gvun.cz

Heřmánek. Rodokmenový strom Romanovců
(1917–1918), tuš, papír, 28,1 × 22,5 cm (40,2 × 31,3 cm).
Inv. č. K 708.

Série kreseb byla vytvořena v letech 1917–1918. Byla zakoupena jako dílo malíře Melnikova (příjmení umělce bylo uvedeno tužkou pod kresbou na dvou listech série, inv. č. K 710 a K 723), ale autorství umělce bylo ihned zpochybněno. To zřejmě souviselo s faktem, že signatura autora, která byla původně uvedena perem a černou tuší v dolní části každé kresby, byla na všech listech série pečlivě vygumována. Následoval pokus o zjištění autorství, o který se postaral ředitel galerie J. Roubíček. V Sovětském svazu byla ve Zprávách (программа Время) dne 12. 7. 1987 vysílána reportáž o těchto artefaktech od neznámého umělce. Díky ní se ozvala celá řada lidí, jejichž pomoc vedla ke zjištění autora. V roce 1987 byla série karikatur J. Roubíčkem určena jako dílo N. V. Remizova (Re-Mi), a to na základě porovnání,

kteří J. Roubíček provedl po konzultaci s ruským spisovatelem A. V. Jakubenkem, žijícím v Leningradě, a vědeckým pracovníkem Moskevského státního historicko-archivního institutu, pozdějším ředitelem muzea sportu I. V. Borisovem. V dopise Borisovovi z 14. 8. 1987 J. Roubíček uvádí zajímavou informaci, že série kreseb byla koupena československým občanem V. Micherem, který v letech 1920–1935 pracoval v Sovětském svazu jako typograf. Před svou smrtí v roce 1955 daroval sbírku svému příteli (viz Archiv GVUN, Dokumentace).

V prosinci roku 2013 – lednu 2014 byla na základě porovnání uměleckého materiálu z fondů RSALU a RSK série určena jako dílo malíře D. I. Melnikova.

Série je zde uváděna jako nepublikovaná, ale poznámky redaktora nasvědčují, že možná publikována byla, nebo se k publikaci alespoň připravovala. Místo případné publikace zatím nebylo zjištěno.

Melnikov Dmitrij Ivanovič

Мельников Дмитрий Иванович

1889, Tjumen – 1964, Moskva

Grafik, ilustrátor, karikaturista; portrétista; umělecký kritik. V roce 1917 absolvoval Moskevské učiliště malířství. V roce 1918 pracoval pro satirické časopisy, jako **Смехач** (**Smíšek**), **Красный перец** (**Červený pepř**), **Безбожник** (**Bezvětec**), **Крокодил** (**Krokodýl**). V letech 1918–1921 vytvářel politické plakáty pro nakladatelství **Политуправление** (**Politická správa**), **Реввоенсовет** (**Revoluční vojenská rada**), **Госиздат** (**Státní nakladatelství**) a publikoval články o výtvarném umění v časopise **Творчество** (**Tvorba**). Na začátku 20. století byl členem Moskevského salonu. Od roku 1922 byl členem ACHRR, na začátku 20. let 20. století byl členem Společnosti umělců moskevské školy. Ve druhé polovině 20. let byl členem výboru výstavního spolku Asociace umělců-grafiků při Domě tisku v Moskvě. V období 1941–1943 vytvářel plakáty pro **Окна TASS**, v letech 1943–1946 kreslil karikatury pro noviny **Правда** (**Pravda**). Pracoval též jako aranžér průvodů, jež se konaly o státních svátcích. Jelikož malíř zemřel bez dědiců, byla jeho rozsáhlá pozůstalost včetně kreseb a rukopisů vlastních statí o umění předána do Ruského státního archivu literatury a umění (Moskva).

Dmitrij Ivanovič Melnikov je také méně známý grafik, stejně jako i Vladimír Ivanovič Sokolov (1872–1946?). Série jeho karikatur druhé a zároveň poslední ruské carské dynastie Romanovců spadá do období let 1917–1918 a skládá se z devatenácti listů. O malíři též nemáme dostatek informací. Stejně jako i Sokolov, Melnikov absolvoval Moskevské učiliště malířství. Věnoval se především karikaturám a tvorbě plakátů, protože tyto druhy výtvarného umění (stejně jako sochařství) byly po revoluci hojně využívány pro propagandu revolučních myšlenek.

Prvním listem série je karikatura s názvem **Heřmánek. Rodokmen Romanovců**. Podíváme se na něj blíže. Je zde zobrazen menší oplocený pozemek s vesničkou v pozadí. Na pozemku stojí dva strašáci: jeden z nich je oblečen v mnišském rouchu, druhý má na sobě uniformu četníka. Uprostřed pozemku stojí velká láhev s vodkou s nápisem „Kazjonnoje vino“. Scénu můžeme interpretovat jako kritiku carského zavedení státního monopolu na čištění lihu a na prodej vodky z roku 1894 (ostatní alkoholické nápoje se mohly vyrábět a prodávat libovolně). Tehdy existovaly dva druhy vodky: levnější a o něco dražší, vyráběná z lépe vyčištěného lihu. „Kazjonnaja“ státní vodka zobrazená Melnikovem byla nejlevnějším nápojem, určeným pro nejhudší vrstvy obyvatelstva. Tímto způsobem Melnikov upozorňoval na problém „podporování alkoholismu státem“. Je třeba dodat, že monopol byl zaveden z kvůli kontrole vodky na státní úrovni a zamezení případům otravy (na způsobu přípravy vodky a na jejím obsahu spolupracoval významný chemik D. I. Mendělejev). Státní monopol skončil v roce 1914, kdy byl v Rusku zaveden suchý zákon, zrušený až za vlády bolševiků.

Na kresbě se v láhvi nachází kvetoucí heřmánek a u každého jeho květu je napsáno jméno jedné osoby z dynastie Romanovců. Zajímavé je, že v případě zakladatele dynastie cara Michaila Fjodoroviče, jeho syna a druhého ruského cara Alexeje Michajloviče a Petra I. jsou kvítky velké (obzvláště u Petra I.), ale u ostatních jsou výrazně menší. Některé jsou úplně drobné a někteří z panovníků nemají kvítky žádné. K heřmánku jsou přivázány dvě uschlé větvičky černé barvy, symbolizující dvě carevny, které z této dynastie nepocházely, ale provdaly se za její představitele a po jejich smrti se zmocnily trůnu. Jedná se o Kateřinu I. a Kateřinu II. Dynastie končí carem Mikulášem II., jeho bratrem Michailem Alexandrovičem a následníkem trůnu carevičem Alexejem. Tyto tři kvítky jsou odstříhnuté velkými nůžkami, které jsou zobrazeny v jejich blízkosti.

Na dalších listech série jsou zobrazeni jednotliví panovníci či panovnice. Stupeň negativity u jednotlivých karikatur je velmi vysoký. Nyní se blíže podíváme na karikaturu Petra I. Z prvního listu, na kterém Petru I. patří největší květ heřmánku, by se dalo předpokládat, že je tento car charakterizován kladněji, než ostatní panovníci. Nicméně tomu tak není. Melnikovův Petr I. má rázně nakročeno kupředu. Autor zde vychází ze známého **Portrétu Petra I.** (1907, STG), vytvořeného výše zmíněným V. A. Serovem. Serov na svém obraze zdůrazňuje roli Petra jako budovatele nového města – Petrohradu. Car je zobrazen v pohybu, kráčí s hůlkou v ruce a hledí dopředu, jakoby do budoucna. Za Petrem následují další lidé z jeho dvora. V pozadí je rozestavěný Petrohrad, kde ještě těsně sousedí prvky pevnosti, města a divoké, málo osídlené krajiny: lodě, čerstvě postavené domy, špička Petropavlovské pevnosti, staveniště a krávy procházející se po břehu Něvy. Petr kráčí po vlnkavé špinavé zemi k lodi, která byla jeho oblíbeným dopravním prostředkem. Serovo dílo má obrovskou energii, kterou byla podle malíře prodchnuta celá doba

Petra I.: doba změn a nových velkých počínů. Tento obraz si objednal vydavatel knih a knihkupec Iosif Nikolajevič Knebel za účelem jeho reprodukce v sérii knih o ruských dějinách určené pro školy. Jak již bylo poznamenáno, pro začátek 20. století je charakteristický velký zájem o vlastní historii. Na oficiální úrovni se před ruskou revolucí 1917 zdůrazňovala role Petra I. zejména jako reformátora ruského státu a zakladatele Petrohradu.

Dmitrij Melnikov ve své karikatuře vychází tedy z tohoto obrazu a Petr I. též kráčí s pohledem upřeným vpřed, jeho oči jsou však vytřeštěné a na obličejí má přihlouplý úsměv. V pravé ruce car drží nikoli hůl, ale mohutný dřevěný klacek. Krutost panovníka je zdůrazněna i zobrazením šibenice s dvěma oběšenými postavami v pozadí. Vedle šibenice leží hromada utatých lidských hlav. Dole na zemi se válejí prázdné láhve. Melnikovův Petr I. není budovatelem nového města, děj se neodehrává v Petrohradě. Car vykračuje z Ruska do Evropy. Symbolem Ruska je oplocený dřevěný „těrem“, oblíbený druh staveb ruské šlechty a carské rodiny, z jehož nově udělaného okna s nadpisem „Okno do Evropy“ Petr I. vychází. Levou rukou táhne malou postavičku ženy v oděvu ze 17. století, která se brání a křičí. Je to buď carova první manželka Jevdokije Fjodorovna Lopuchinová nebo jen obecně symbol ruské ženy (J. Lopuchinová byla v ruských dějinách poslední carevnou ruského původu). Za Petrem I. je zobrazena řeka s loděmi, na břehu jsou stavěny lodě nově.

Tento negativní názor na Petra I. je poplatný své době, období v letech 1917–1918, kdy byla celá dynastie ostře kritizována. Tato kritika byla součástí ideologie bolševismu, jehož hlavním cílem a heslem byla světová revoluce. Malíř ve své charakteristice Petra I. zdůraznil především rysy jako krutost a alkoholismus. Zde je třeba zdůraznit fakt, že pohled na osobnost Petra I. se v Sovětském svazu během 30. let 20. století kardinálně změnil. Nově vznikající ideologie státu potřebovala vytvořit vlastní historii a její hr-diny. Z celé dynastie Romanovců byl tedy „ospravedlněn“ pouze jeden její představitel, a to právě Petr I.

Vysvětlivky

ACHRR – Asociace malířů revolučního Ruska (Ассоциация художников революционной России), 1922–1927.
Moskevské učiliště malířství – v letech 1866–1918 Moskevské učiliště malířství, sochařství a architektury (Московское училище живописи, ваяния и зодчества); po roce 1918 Druhé státní svobodné umělecké dílny (Вторые Государственные свободные художественные мастерские); později Moskevská vysoká umělecká škola V. I. Surikova (Московский Государственный академический художественный институт им. В. И. Сурикова).

Dmitrij Ivanovič Melnikov (1889–1964)

ROMANOVCI

Ke stejnojmenné výstavě vydala v roce 2017
Galerie výtvarného umění v Náchodě.
GVUN – kabinet kresby, grafiky a fotografie, 26. 1. – 19. 3. 2017.
Tiskovinu a výstavu připravil Vlastislav Tokoš.
Texty byly převzaty z publikace Julie Jančárkové Ruská malba, kresba a grafika od 19. do poloviny 20. století ze sbírky Galerie výtvarného umění v Náchodě, Praha 2015.
Grafická úprava a sazba Marek Macek.
Tisk Integraf Náchod.
Náklad 800 kusů.

Galerie výtvarného umění v Náchodě děkuje firmě Ekospol, s. r. o., za finanční podporu.

Dmitrij Ivanovič Melnikov

ROMANOVCI

1. Michail Fjodorovič
[1917–1918], tuš, karton, 42,2 × 21,3 cm [44,5 × 32,5 cm]. Inv. č. K 706.
Michail Fjodorovič Romanov, první představitel dynastie Romanovců, byl zvolen carem na zemském sněmu v Moskvě a vládl Ruskému státu v letech 1613–1645.

2. Alexej Michajlovič
1918, tuš, karton, 30 × 25,5 cm [37 × 30,1 cm]. Inv. č. K 707.
Alexej Michajlovič Romanov, syn cara Michaila Fjodoroviče Romanova a jeho druhé manželky Jevdokie, vládl v Rusku v letech 1645–1676.

3. Carevna Sofie, Ivan V. a Petr I.
1918, tuš, papír, 33,8 × 26,2 cm [40,1 × 31,4 cm]. Inv. č. K 709.
Carevna Sofie (Žofie, Sofja Alexejevna, dcera cara Alexeje Michajloviče a jeho první manželky Marije Miloslavské, vlastní sestra Ivana V. a nevlastní sestra Petra I., vládl Rusku v období 1682–1689 jako regentka za nezletilého Ivana V. a Petra I. Ivan V., syn cara Alexeje Michajloviče a jeho první manželky Marije Miloslavské, vládl v Rusku v letech 1682–1696.

Petr I., syn cara Alexeje Michajloviče a jeho druhé manželky Natalije Naryškinové, vládl v Rusku v letech 1682–1725.

4. Petr I.
1918, tuš, papír s vodoznakem (filigrán: AL), 32,4 × 25,5 cm [42,7 × 31 cm]. Inv. č. K 710.
Petr I., syn cara Alexeje Michajloviče a jeho druhé manželky Natalije Naryškinové, vládl v Rusku v letech 1682–1725. Roku 1721 byl prohlášen Všeruským imperátorem.

5. Kateřina I.
[1917–1918], tuš, papír, 31,7 × 24,3 cm [40,3 × 31 cm]. Inv. č. K 711.
Kateřina I. (vl. jm. Marta Skavronská), druhá manželka Petra I., vládl v Rusku v letech 1725–1727.

6. Petr II. a A. D. Menšikov
[1917–1918], tuš, papír, 32 × 24,7 cm [40,1 × 31,4 cm]. Inv. č. K 712.
Petr II., vnuk Petra I., syn careviče Alexeje Petroviče a jeho manželky Charlotty Kristiny Sofie Brunšvicko-Wolfenbüttelské. Poslední přímý představitel dynastie Romanovců. Nastoupil na trůn ve věku 11 let a vládl v Rusku v letech 1727–1730. Státní moc v době jeho panování vykonával A. D. Menšikov a posléze rodina knížat Dolgorukových. Alexandr Danilovič Menšikov (1673–1729), nejjasnější kníže, státník, vojevůdce, generál-gubernátor Petrohradu, přítel Petra I., jediný ruský šlechtic, který získal titul vévody (vévoda Ižorský). Fakticky vládl v Rusku v letech 1725–1727, pak upadl do nemilosti a byl vyslán do vyhnanství. Zemřel v Berezově na Sibiři.

7. Anna Ivanovna a Ernst Biron
1918, tuš, papír, 31,2 × 25 cm [40,9 × 31,5 cm]. Inv. č. K 713.
Anna Ivanovna, dcera Ivana V. a jeho manželky Praskovji Fjodorovny. Vládla v Rusku v letech 1730–1740. Ernst Johann von Biron (1690–1772), hrabě, vévoda Kuronský, favorit carevny Anny Ivanovny, v říjnu až listopadu 1740 regent Ruského impéria. Jeho potomci vlastnili mimo jiné panství ve Slezsku a v Čechách.

8. Anna Leopoldovna a Ivan VI. Antonovič
[1917–1918], tuš, papír, 33,7 × 26,4 cm [41,2 × 31,5 cm]. Inv. č. K 714.
Anna Leopoldovna, vnučka Ivana V., dcera K. L. Mecklenburg-Schwerinského a Jekatěřiny Ivanovny, regentka Ruského impéria za nezletilého Ivana VI. Antonoviče v období 9. 11. 1740 – 25. 11. 1741. Ivan VI. Antonovič (1740–1764), syn Anny Leopoldovny a vévody Antona Ulricha von Braunschweig-Wolfenbüttelu, ruský car několik měsíců po svém narození v období od října 1740 do listopadu 1740. Měl nejtěžší osud z celé dynastie Romanovců. Byl prohlášen imperátorem hned po narození, pak sesazen z trůnu během palácového převratu, uskutečněného Alžbětou, a vězněn po celý život. V době panování Kateřiny II. byl při pokusu o osvobození zabit.

9. Alžběta
1918, tuš, papír, 34 × 28 cm [40,3 × 31 cm]. Inv. č. K 715.
Alžběta Petrovna, dcera Petra I. a Kateřiny I., vládl v Rusku v letech 1741–1761. Na trůn se dostala díky palácovému převratu.

10. Šašek na trůně – Petr III.
1918, tuš, papír, 33,7 × 25 cm [40,8 × 31,2 cm]. Inv. č. K 716.
Petr III., vl. jm. Karel Petr Ulrich Holštýnsko-Gottorpský, vnuk Petra I., syn jeho dcery Anny Petrovny a vévody K. F. Holštýnsko-Gottorpského. Vládl v Rusku v letech 1761–1762. Byl sesazen z trůnu během palácového převratu a následně zabit na popud manželky Kateřiny II. Existuje i hypotéza, že zemřel kvůli zdravotním problémům.

11. Kateřina II.
1918, tuš, papír ruční s vodoznakem (filigrán: AL), 34 × 26,7 cm [42,8 × 30,8 cm]. Inv. č. K 717.
Kateřina II. Alexejevna, vl. jm. Sofie Frederika Augusta, princezna Anhaltsko-Zerbstská (Sophie Auguste Friederike von Anhalt-Zerbst-Domburg), manželka Petra III. Nastoupila na ruský trůn díky palácovému převratu, vládl v Rusku v období 1762–1796.

12. Pavel I.
1918, tuš, papír ruční s vodoznakem (filigrán: INGRES), 32 × 25,3 cm [41,8 × 31 cm]. Inv. č. K 718.
Pavel I., syn Kateřiny II. a Petra III., vládl v Rusku v letech 1796–1801.

13. Alexandr I.
1918, tuš, karton, 31 × 23,7 cm [41,8 × 32,2 cm]. Inv. č. K 719.
Alexandr I. Pavlovič, vnuk Kateřiny II., starší syn Pavla I. a jeho manželky Marije Fjodorovny, roz. Sofie Doroty Württemberské (Sophia Dorothea Augusta Luisa von Württemberg), vládl v Rusku v letech 1801–1825.

14. Mikuláš I.
1917, tuš, papír ruční s vodoznakem (filigrán: AL), 28,3 × 21,8 cm [41,6 × 30,5 cm]. Inv. č. K 720.
Mikuláš I., třetí syn syn Pavla I. a jeho manželky Marije Fjodorovny, roz. Sofie Doroty Württemberské (Sophia Dorothea Augusta Luisa von Württemberg), vládl v Rusku v letech 1825–1855.

15. Alexandr II.
[1917–1918], tuš, papír ruční s vodoznakem (filigrán: INGRES), 32,7 × 23 cm [40,6 × 29,6 cm]. Inv. č. K 721.
Alexandr II., starší syn Mikuláše I. a jeho manželky Alexandry Fjodorovny, roz. Charlotty Pruské (Friederike Luise Charlotte Wilhelmine von Preußen). Vládl v Rusku v letech 1855–1881.

16. Alexandr III.
1917, tuš, papír ruční, 29,1 × 22,7 cm [42 × 29,8 cm]. Inv. č. K 722.
Alexandr III., druhý syn Alexandra II. a jeho manželky Marije Alexandrovny, roz. Maximiliany Hesenské (Maximiliane Wilhelmine Auguste Sophie von Hessen und bei Rhein). Vládl v Rusku v letech 1881–1894.

17. Mikuláš II.
1918, tuš, papír, 29,7 × 26,3 cm [41 × 31 cm]. Inv. č. K 723.
Mikuláš II., starší syn Alexandra III. a jeho manželky Marije Fjodorovny, roz. Marie Sofie Dánské (Marie Sophie Frederikke Dagmar von Dänemark), vládl v Rusku v letech 1894–1917. V březnu 1917 abdikoval. Mikuláš II. byl zavražděn 17. července 1918 v Jekatěrinburku, spolu s ním byla zabita i jeho rodina; zpráva o smrti cara (pouze Mikuláše II., nikoliv rodiny!) byla zveřejněna v novinách 18. července 1918.

18. Michail Alexandrovič a Alexej Nikolajevič
(po 18. 7. 1918), tuš, papír, 33,2 × 25,3 cm [40,7 × 31,5 cm]. Inv. č. K 724.
Michail Alexandrovič (1878–1918), mladší bratr cara Mikuláše II., čtvrtý syn Alexandra III. a jeho manželky Marije Fjodorovny, roz. Marie Sofie Dánské (Marie Sophie Frederikke Dagmar von Dänemark), velkokníže a vojevůdce. Byl zavražděn 13. června 1918 poblíž města Perm. Alexej Nikolajevič (1904–1918), syn cara Mikuláše II. a jeho manželky Alexandry Fjodorovny, roz. Viktorie Hessenské (Victoria Alix Helena Louise Beatrice von Hessen bei Rhein), následník trůnu. Byl zavražděn 17. července 1918 spolu s otcem a celou rodinou v Jekatěrinburku. O vyvrždění carské rodiny byla v novinách 18. července 1918 zveřejněna pouze zpráva o smrti cara Mikuláše II. Smrt manželky, dětí a carova bratra byla po léta utajována. Dílo bylo vytvořeno zřejmě po zprávě o zavraždění Mikuláše II.

